

פרשת ויחי

בך יברך ישראל לאמר ישמך אלהים כאפרים וכמנשה (מח, כ)

פרש התרגום יהונתן, שביום הברית יברכו את הילד לאמר: **"ישמך אלקים כאפרים וכמנשה"**. מדוע דוקא אפרים ומנשה? הלא **"אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי"**, שיאמר אפוא **"כראובן וכשמעון"** שהם מי"ב שבטי ק-ה! אנו יודעים שאפרים ישב אצל יעקב אבינו ולמד תורה. מנשה, לעומתו, עזר ליוסף בנהול המדינה במצרים. כך כתוב בסוף הפרשה: **"גם בני מכיר בן מנשה ילדו על ברכי יוסף"**, הרי שמנשה וזרעו היו החניכים של יוסף בהנהגת המדינה. עתה נתבונן: כאשר מברכים אנו את ילדינו מה אנו מעדיפים? שיהיו כמו אפרים - לומדי תורה, או כמו מנשה - עסקנים?

אומר ה"כתב סופר", ביום הברית של הבר, כשאנינו יודעים איך הוא יגדל, מברכים אותו **"ישמך אלקים כאפרים"**, כלומר שתהיה בן תורה, זו העדיפות הראשונה שלנו. ואם לא, שתהיה **"וכמנשה"** אך כזה מנשה, שיראו עליו שהיה פעם אפרים. לכן הזכר מנשה לאחר אפרים. והרב ראובן קרלנשטין שליט"א תרץ על הקושיה הנ"ל, שהנה המשג **"ירידת הדורות"** מוכר וידוע, לצערנו... הגמרא (ברכות טז ע"ב) אומרת: **"אין קורין אבות אלא לשלשה, ואין קורין אמהות אלא לארבע"**. שואלת הגמרא, מדוע השבטים הקדושים אינם נקראים אבות? הלא כלל ישראל יצא מהם? **"אילימא משום דלא ידעינן אי מראובן קא אתינן אי משמעון קא אתינן"** כלומר, אין לפרש טעם הדבר, כי מי שלא יצא מאותו שבט לא יוכל לקרוא לו אב.

כגון: מי שהוא צאצא של בנימין אינו יכול לקרא לשמעון **"שמעון אבינו"**. אי אפשר לומר כך - דוחה הגמרא - כי אם כן, **"אמהות נמי - לא ידעינן אי מרחל קא אתינן אי מלאה קא אתינן!"** - אי אפשר גם לקרוא לרחל **"רחל אמנו"**, שמא מצאצאי שבט יהודה אנו, ואז לאה היא אמנו ולא רחל! **"אלא"**, אומרת הגמרא, **"עד הכא - חשיבי, טפי - לא חשיבי"**. כדי להקרא בשם **"אבות"** או **"אמהות"** צריכים להיות במדרגה מסוימת, והשבטים לא היו במדרגה הזאת. והראיה: בעצם היו אמורות להיות לנו שש אמהות, שהלא בלהה וזילפה גם הן אמהות השבטים היו!?

אלא שבלהה וזילפה לא היו במדרגת ארבע האמהות. כלומר, **"ירידת הדורות"** הוא תהליך הנמשך לאורך כל הדורות. ה"חזון איש" אמר פעם למישהו: **"בדור שלנו אין כבר זקנים!"** התפלא האיש ואמר: הלא רואים שיש זקנים... ענה לו ה"חזון איש": **"אם אתה רואה זקן, דע לך שהוא לא מהדור שלנו אלא מהדור הקודם"**. הפעם היחידה בהיסטוריה שלא היתה ירידת הדורות, היתה עם אפרים ומנשה. בא יעקב למצרים ואמר ליוסף: **"ועתה שני בניך הנולדים... בארץ מצרים עד באי אליך מצרימה לי הם אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי"**. והלא אפרים ומנשה היו כבר דור שלישי, ואיך משהו אותם יעקב לראובן ושמעון!?

אלא שיעקב מתכוון בזה, שהם באותה דרגה של השבטים. הם שבטים! זו, אם כן, הברכה שמברכים אנו את בנינו, שגם אצלם לא יתקיים המושג ירידת הדורות - **"ישמך אלקים כאפרים וכמנשה"**. הסבר נוסף מדוע מברכים את הבנים שיהיו דוקא כאפרים וכמנשה: ראובן, שמעון ושאר השבטים גדלו בבית יעקב אבינו בארץ ישראל, אבל אפרים ומנשה גרו בערות הארץ - מצרים, ולא עוד אלא שהיו קשורים לבית המלכות, ועם כל זאת נשארו בצדקותם.

גם אנו כיום גדלים ומגדלים ילדים, לעתים במצב דומה למצבם של אפרים ומנשה, וצריכים ברכה מיוחדת **"ישמך אלקים כאפרים וכמנשה"** כדי שיהיו הבנים צדיקים.

מקור: הרב שלמה לוינשטיין

פרשת ויחי